

Welbevinden en Stress van Kinderen in de Kinderopvang

Een Vergelijking van Kinderdagverblijven en Gastoudergezinnen

M. G. Groeneveld, H. J. Vermeer, M. H. van IJzendoorn, & M. Linting
Universiteit Leiden, Algemene en Gezinspedagogiek en Datatheorie
September 2008

SAMENVATTING

Waar voelen kinderen zich meer op hun gemak: in kinderdagverblijven of in de gastouderopvang? In dit rapport worden de resultaten gepresenteerd van een onderzoek naar welbevinden en stress van kinderen tussen de 20 en 40 maanden in kinderdagverblijven en gastouderopvang in Nederland. De kwaliteit van de kinderopvang kan een cruciale rol spelen in het bevorderen van het welbevinden en reduceren van stressniveaus van jonge kinderen. Daarom zijn ook kwaliteitskenmerken van de opvang, zoals structurele kenmerken, proceskwaliteit, sensitiviteit van de opvoeders en kwaliteit van de fysieke omgeving in kaart gebracht. Dit is de eerste studie in Nederland waarin de kwaliteit van gastouderopvang onderwerp is van wetenschappelijk onderzoek. De opvang in kinderdagverblijven is daarbij als referentie gekozen.

De studie is uitgevoerd bij een aselechte landelijke steekproef bestaande uit 26 kinderdagverblijven (45 kinderen) en 55 gastoudergezinnen (71 kinderen), verspreid over heel Nederland. Ter bepaling van het welbevinden en de stressniveaus van de kinderen zijn zowel observaties verricht als fysiologische metingen uitgevoerd. Om de stressniveaus van de kinderen te meten is speeksel verzameld ter bepaling van cortisol. In de onderzoeksliteratuur worden over het algemeen verhoogde niveaus van cortisol beschouwd als biologische indicatoren van verhoogde activiteit maar ook van stress en emotionele reacties. Omdat de productie van cortisol een 24-uurs ritme volgt, is het speeksel verzameld op vier momenten gedurende de dag. Om een vergelijking mogelijk te maken tussen cortisolniveaus in de kinderopvang en in de thuissituatie is het speeksel verzameld op twee verschillende dagen, namelijk een dag op de opvang en een dag thuis.

Het welbevinden van de kinderen wordt in deze studie gedefinieerd als de mate waarin zij zich veilig en ontspannen voelen en genieten van de activiteiten waarmee zij bezig zijn. Het welbevinden is geobserveerd aan de hand van drie videofragmenten die werden opgenomen tijdens drie verschillende situaties op een dag op de kinderopvang.

De sensitiviteit van de pedagogisch medewerkers en gastouders - ofwel de mate waarin een opvoeder tijdig en adequaat ingaat op signalen van een kind - is eveneens geobserveerd aan de hand van drie videofragmenten. Voor zowel de observaties van welbevinden als sensitiviteit is gebruik gemaakt van door het Nederlands Consortium Kinderopvang Onderzoek (NCKO) ontwikkelde en gevalideerde schalen.

De proceskwaliteit (kenmerken van het zorg- en opvoedingsproces zelf) en de kwaliteit van de fysieke omgeving zijn ter plekke gemeten gedurende een ochtend op de kinderopvang. De kwaliteit van de fysieke omgeving is gemeten met een digitale geluidsmeter. De proceskwaliteit van de gastouderopvang is gemeten met de Infant Toddler Child Care Home Observation for Measurement of the Environment (IT-CC-HOME), terwijl de kwaliteit van de kinderdagverblijven is gemeten met de Early Childhood Environment Rating Scale-Revised (ECERS-R). Structurele kenmerken ten slotte zijn verzameld door middel van observatie (bijvoorbeeld groeps grootte en opvoeder-kind ratio) en vragenlijsten (bijvoorbeeld opleiding). Zoals verwacht, verschilden de gastoudergezinnen en kinderdagverblijven aanmerkelijk in groeps grootte (respectievelijk $M = 2.9$ en $M = 10.8$) en opvoeder-kind ratio (respectievelijk $M = 2.9$ en $M = 5.3$). Voor alle metingen (behalve de proceskwaliteit) is gebruikt gemaakt van dezelfde meetinstrumenten, zodat een vergelijking mogelijk is tussen de twee typen kinderopvang.

De gastouderopvang komt in vergelijking met de kinderdagverblijven gunstiger naar voren: de kinderen in de gastouderopvang laten gemiddeld meer welbevinden zien, de sensitiviteit van de gastouders wordt hoger beoordeeld en de geluidsniveaus in de gastouderopvang zijn lager dan in de kinderdagverblijven. Een positief punt voor de totale groep kinderen uit deze Nederlandse studie is dat kinderen noch in de gastouderopvang noch in de kinderdagverblijven verhoogde stressniveaus laten zien in vergelijking met een dag thuis. Ook zijn er geen

verschillen in stressniveaus tussen kinderen die kinderdagverblijven of gastouders bezoeken.

Wat betreft de proceskwaliteit van de gastouderopvang werd gemiddeld op 86% van de 43 items van de IT-CC-HOME positief gescoord. In de kinderdagverblijven had 85% een gemiddelde proceskwaliteit (gemeten met de ECERS-R); de overige kinderdagverblijven scoorden onvoldoende. Wanneer rekening wordt gehouden met de proceskwaliteit van de opvang blijken er verschillen aanwezig in stressniveaus: kinderen in de 50% laagst scorende kinderdagverblijven laten een stijging in stressniveaus zien, terwijl kinderen in de 50% hoogst scorende kinderdagverblijven een daling in stressniveaus laten zien.

Wanneer de twee typen opvang elk apart worden bekeken blijken sensitiviteit van de opvoeders en het welbevinden van de kinderen op verschillende manieren samen te hangen. In de gastouderopvang vertonen kinderen meer welbevinden bij een sensitievere gastouder en minder welbevinden bij een gastouder die minder sensitief is. In de kinderdagverblijven wordt deze samenhang tussen sensitiviteit en welbevinden niet gevonden. Verder blijken pedagogisch medewerkers in de 50% hoogst scorende kinderdagverblijven sensitiever te reageren dan pedagogisch medewerkers in de 50% laagst scorende kinderdagverblijven. Voor de gastouderopvang worden deze verschillen niet gevonden.

In de discussie wordt nader ingegaan op de verschillen tussen gastouderopvang en kinderdagverblijven en verschillen tussen de kinderopvang in Nederland en die in de Verenigde Staten. Ten slotte wordt het belang van gerichte video-interventies ter verbetering van de praktijk van de kinderopvang toegelicht.